

Tiltak for å fremme bruk av tre og lokale verdikjeder ved kommunale anskaffelser

Mads Dahl Gjefsen

RURALIS - Institutt for rural- og regionalforskning
Universitetssenteret Dragvoll
N-7491 Trondheim

Telefon: +47 73 82 01 60
E-post: post@ruralis.no

Rapport 5/2022

Utgivelsesår: 2022

Antall sider: 41

ISSN 1503-2035

Tittel: Tiltak for å fremme bruk av tre og lokale verdikjeder ved kommunale anskaffelser

Forfatter: Mads Dahl Gjefsen

Utgiver: Ruralis – Institutt for rural- og regionalforskning

Utgiversted: Trondheim

Prosjekt: Tiltaksmeny for økt bruk av tre gjennom kommunale anbudsprosesser

Prosjektnummer: 6647.00

Oppdragsgiver: WoodWorks!, Kystskogbruket og Trondheim kommune

Kort sammendrag

Denne rapporten presenterer en «tiltaksmeny» for å fremme lokalbaserte verdikjeder rundt tre gjennom kommunale anbudsprosesser. Anbefalingene som gis, er formulert delvis på bakgrunn av forutsetninger og ambisjoner i Trondheim kommune og omegn, men er tenkt å være relevante for anskaffelsesprosesser i alle kommuner.

Stikkord

Offentlige anbud, tre, bærekraft, næringsutvikling

Forord

Dette prosjektet presenterer en «tiltaksmeny» for å fremme materialgjennbruk og lokalbaserte verdikjeder rundt tre gjennom kommunale anbudsprosesser. Rapporten er særlig rettet mot Trondheim kommune, men vil også være relevante for andre kommuner.

Prosjektet ble gjennomført mellom desember 2021 og juni 2022, og inkluderte kunnskapsinnhenting, intervjuer, og deltagelse på ulike næringsarenaer. Prosjektets sluttrapport presenteres for Trondheim kommune på Trebyfestivalen i juni 2022, og danner et mulig utgangspunkt for videre samarbeid i et større prosjekt.

Prosjektet er initiert via WoodWorks! og finansiert av Trondheim kommune og Kystskogbruket. Gjennomføringen har skjedd med løpende rådgivning fra en ekstern rådgivningsgruppe hvor representanter fra Green Advisers, Viken fylkeskommune, Växjö kommun, Trondheim kommune, Innovasjon Norge, Norsk Treteknisk Institutt, og Trefokus har bidratt med relevant kompetanse.

Jeg vil takke både oppdragsgiver, rådgivningsgruppen, og de mange informantene for deling av både tid og innsikt, samt seniorforsker Gunn-Turid Kvam ved Ruralis for kvalitetssikring av prosjektets sluttrapport.

27.05.2022

Mads Dahl Gjefsen, prosjektleder

Forsidefoto: COOP Valnesfjord mellom Fauske og Bodø. Butikken opplever handelslekkasje fra begge storstedene. Sammenlignet med tilsvarende stålbygg opplever butikken at energibruken er 30% lavere og at kunder oppholder seg lengre i butikken. Gjengis med tillatelse fra fotograf Joakim Dørum

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Innholdsfortegnelse.....	5
Figurer.....	6
Sammendrag.....	7
Summary.....	9
1. Bakgrunn og kunnskapsmål.....	11
1.1 Prosjektskissen som utgangspunkt for arbeidet.....	11
1.2 Prosjekt mål.....	12
2. Metode og datagrunnlag	13
2.1 Om skrivebordsstudien	13
2.2 Om intervjuene	14
2.3 Rådgivningsgruppen.....	16
3. Kunnskapsbakgrunn	17
3.1 Trondheim kommunes ambisjoner rundt tre og anskaffelser.....	17
3.2 Innovative offentlige anskaffelser, kommunalt handlingsrom, og trematerialers egenskaper	19
3.3 “Gode eksempler” identifisert underveis	24
3.4 Skrivebordstudiens betydning for tiltaksforslagene.....	24
4. Tiltak	27
4.1 Politisk og strategisk forankring rundt tre og lokale verdikjeder	27
4.2 Tre og lokale verdikjeder i kommunens anbudsgjennomføring.....	28
4.3 Relasjonsbygging knyttet til tre og lokale verdikjeder.....	30
4.4 Anbefalinger	31
Litteraturliste	35
Vedlegg 1: Intervjuguide.....	37
Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring.....	39

Figurer

Figur 4: Rangering av tiltaksforslag. Horizontal akse viser nytteverdi mens vertikal akse viser praktisk gjennomførbarhet, som vurdert av informantene.32

Sammendrag

Denne rapporten oppsummerer hovedpunktene fra et forprosjekt som foreslår tiltak som kan benyttes i Trondheim kommunes arbeid med å fremme bruk av tre og deltagelse fra lokale verdikjedeaktører gjennom kommunale anskaffelser.

En litteraturstudie har kartlagt status og bakgrunn for Trondheim kommunes engasjement rundt rapportens tema, samt relevante føringer, initiativer og satsninger som fremkommer nasjonalt, i andre kommuner, og i forskningslitteraturen. Funnene har i sin tur gitt retning til intervjuundersøkelsen og avdekket relevante spørsmål og momenter som er drøftet videre med informanter og i rådgivningsgruppen.

Kvalitative intervjuer er benyttet for å belyse ulike aktørers i verdikjeden sine syn på hva som kan gi økt deltagelse fra lokale aktører og bruk av tre. Intervjuene hatt også til hensikt å få frem synspunkter på selve innretningen av arbeidet i forprosjektet. I den grad informanter har vært kritiske til den overordnede målsetningen for forprosjektet (hvor det å fremme konkrete materialer og lokal næringslivsdeltagelse er et uttalt mål), er dette gjengitt i rapportens metodebeskrivelse.

Rapporten innleder med å beskrive prosjektbakgrunn og kunnskapsmål, etterfulgt av redegjørelse for arbeidsmetodikken som er lagt til grunn. Deretter redegjøres det for eksisterende relevant litteratur, før selve tiltaksforslagene presenteres i et eget kapittel. Avslutningsvis presenteres et utvalg av anbefalinger som er utvalgt i samråd med informanter og rådgivningsgruppe og som anses som særlig nyttige for Trondheim kommunes videre satsning på området, samt ytterligere tiltak som kan være særlig relevante for andre kommuner:

Hovedanbefalinger til Trondheim kommune:

- Øk forankringen hos kommunal ledelse
- Innlem ambisjoner for anskaffelser i kommunens planarbeid
- Lær av og med andre kommuner om hva som fremmer tre og lokale verdikjeder

Generelle anbefalinger til kommuner som vil fremme tre og lokale verdikjeder gjennom sine anskaffelsesrutiner:

- Innfør rutiner for systematisk læring fra gode eksempler og tidligere prosesser
- Still mer ambisiøse krav som utfordrer næringen
- Gjør tiltak som hever innkjøpskompetansen og kunnskapen om eget handlingsrom hos kommunens ansatte

Summary

This report summarizes the main points from a preliminary project seeking to propose measures that can be used in Trondheim municipality's work to promote the use of wood and participation of local value chain actors through municipal procurement.

A literature study has mapped the status and background of Trondheim municipality's involvement in the report's topic, as well as relevant guidelines, initiatives and initiatives that exist nationally, in other municipalities, and in the research literature. The findings have in turn informed the focus of interviews by revealing important questions for further discussion both with informants and in the advisory group.

Qualitative interviews have been used to collect views from various actors in the value chain's concerning measures to increase participation from local actors and the use of wood materials in municipal procurement processes. The interviews also enabled informants to comment on the focus and scope of the preliminary project itself. To the extent that informants have voiced critical views on the overall objective of the preliminary project (where promoting specific materials and local business participation is a stated goal), these are addressed in the report's method description.

The report begins by describing the project background and knowledge goals, followed by an account of its methodology. Existing relevant literature is then outlined, before the actual action proposals are presented in a separate chapter. Finally, a selection of recommendations is presented which have been selected in consultation with informants and the advisory group and which are considered particularly useful for Trondheim Municipality's further investment in the area, as well as further measures that may be particularly relevant to other municipalities:

Main recommendations for Trondheim municipality:

- Build support at strategic levels in municipal management
- Incorporate ambitions for procurement in the municipality's planning activities
- Learn from other municipalities' experiences with promoting wood and local value chains

General recommendations for other municipalities who wish to promote wood and local value chains through their procurement routines:

- Introduce routines for systematic learning from good examples and previous processes
- Define ambitious expectations that challenge industry actors
- Raise awareness and develop competencies about public procurement possibilities

1. Bakgrunn og kunnskapsmål

Forprosjektet som denne rapporten er hovedleveransen i, ble initiert etter en skissekonkurranse som ble avholdt høsten 2021.

Konkurransen ble avholdt i regi av WoodWorks!, Kystskogbruket, Norsk Treteknisk Institutt og Trondheim kommune, og i tilknytning til EU-prosjektet Build in Wood, hvor aktører fra flere europeiske land samarbeider om å fremme trematerialer innenfor rammene av det europeiske arbeidet med å kutte klimagassutslipp innenfor bygg og anlegg.

I forkant av konkurransen var både offentlige anskaffelser og lokale verdikjeder blitt definert som tiltaksområder det var ønskelig med mer kunnskap om, og Ruralis var blant aktørene som var invitert inn for å diskutere prosjektmuligheter sammen med andre workshopdeltagere.

I etterkant av en workshop 30.09.2021 leverte Ruralis sin prosjektskisse sammen med representanter fra Viken fylkeskommune, Green Advisers, og Växjö kommun 11.10.2021, og fikk kort tid etter tilsagn om midler til et forprosjekt frem mot mai 2022 om å utvikle en «tiltaksmeny» for anbudsprosesser i Trondheim og omegn.

1.1 Prosjektskissen som utgangspunkt for arbeidet

Arbeidet var planlagt å bygge på en kombinasjon av følgende aktiviteter for å forstå lokalt handlingsrom og muligheter rundt kommunale anskaffelser:

- En skrivebordsstudie av relevante strategier på kommunalt og nasjonalt nivå samt relevant eksisterende forskning
- Deltagelse på eksisterende næringsarenaer for rekruttering av intervjuobjekter
- 10-15 semi-strukturerte intervjuer for spesifisering av mulige tiltak

Arbeidet ble med unntak av mindre justeringer gjennomført i tråd med følgende tidsplan:

	12.21	01.22	02.22	03.22	04.22	05.22	06.22
NSD-melding og godkjenning	x						
Styringsgruppemøter	x		x	x		x	
Skrivebordsstudie	x	x					
Delta på næringsarenaer	x	x	x	x	x		

10-15 intervjuer	x	x	x				
Rapport ferdigstilling				x	x	x	
Trebyfestival-presentasjon							x

1.2 Prosjektmål

Forprosjektets hovedmålsetning har vært å utarbeide en «tiltaksmeny» for å fremme lokalbaserte verdikjeder rundt tre gjennom anbudsprosesser i Trondheim kommune, hvor tiltakene vurderes ut fra både gjennomførbarhet og nyttepotensiale.

2. Metode og datagrunnlag

Mens hovedtrekkene i arbeidsmetoden ble definert på skissestadiet, har nærmere konkretiseringer og enkelte endringer underveis vært gjennomført både i dialog mellom prosjektleder ved Ruralis og rådgivergruppen, og etter hvert som nye momenter har kommet frem i skrivebordsstudien og gjennom intervjuene. Slike endringer har blant annet omfattet justeringer i intervju spørsmål, økt relativ vektlegging av intervjuaktivitet over opprinnelig planlagt deltagelse på næringsarenaer, og inkorporering av ulike dokumenter som grunnlag for skrivebordsstudien. Prosjektet har altså tildels benyttet en såkalt «emergent design» (Pailthorpe 2017) i kombinasjon med litteraturkartlegging og kvalitative, semi-strukturerte intervjuer (Kvale og Brinkmann 2009).

En styringsgruppe har møttes jevnlig gjennom prosjektet for å holdes oppdatert og gi innspill til planlegging, gjennomføring og evaluering av arbeidet.

2.1 Om skrivebordsstudien

Skrivebordsstudien ble i hovedsak gjennomført i perioden desember 2021 - januar 2022. Målet med skrivebordsstudien var å identifisere hovedtrekk i Trondheim og andre kommuners bruk av anskaffelsesprosesser i arbeid mot klima- og miljøhensyn innenfor bygg og anlegg, samt å identifisere viktige spørsmål og aktører for videre oppfølging i intervjuene.

Studien omfattet forskningslitteratur omkring offentlige anskaffelser og erfaringer med virkemidler for økt bruk av tre i skandinaviske kommuner, samt andre strategier og offentlige rapporter fra Trondheim kommune og saksdokumenter fra kommunestyremøter.

Litteraturinnhenting var delvis definert på skissestadiet før prosjektstart, hvor Trondheim kommunes strategier knyttet spesifikt til tre og dokumenter knyttet til miljø- og klimagassutslipp innenfor bygg og anlegg var påpekt som relevante for utførelsen av arbeidet.

Supplerende litteratur ble innhentet i samråd med rådgivningsgruppen, og i enkelte tilfeller som oppfølging til intervjusamtaler og forslag fra informanter.

2.2 Om intervjuene

Kvalitative semistrukturerte intervjuer ble benyttet for å samle ulike aktørers erfaringer om begrensninger og mulighetsrom knyttet til økt vektlegging av tre og av lokale verdikjeder i kommunale anskaffelser. I samråd med rådgivningsgruppen ble det tidlig i forprosjektet bestemt at det var ønskelig med variasjon i informanternes ståsted, og aktører fra ulike ledd i verdikjeden samt kommunale aktører både i Trondheim og andre Norske kommuner ble invitert til samtaler.

Et tyvetalls informanter ble kontaktet for intervju, hvorav intervjuer med 13 personer til slutt ble gjennomført. Fem av disse var medlemmer av rådgivningsgruppen. Både arkitekter, kommunalt ansatte fra ulike avdelinger, konsulenter, komponentleverandører og entreprenører har deltatt i intervjuene.

I forkant av intervjuene fikk informanter tilsendt et informasjonsskriv og bedt om å samtykke til intervjuet, i tråd med datahåndteringsprosedyrene i forprosjektet, som ble innmeldt til og godkjent av NSD ved prosjektstart. Intervjuene ble gjennomført som videomøter og hadde en varighet på ca 40-60 minutter. Hver samtale tok utgangspunkt i en intervjuguide, samtidig som spørsmålsstilling ble justert for å i størst mulig grad fange opp det hver informant fremhevet som særlig viktig i lys av forprosjektets tema. Intervjuer tok notater fortløpende, som i etterkant ble kodet for relevans ift. utformingen av tiltakslisten. Informanter er tilfeldig nummerert og anonymisert i rapporten. Se Appendix 1 og 2 for intervjuguide og informasjonsskriv.

Hvert tiltak som skisseres i rapporten bygger på minst ett (og som regel flere) intervju, eller på anbefalinger som er identifisert i skrivebordsstudien.

Foruten å gi innspill til mulige tiltak, ga flere informanter også synspunkter på selve forprosjektet, ut fra erfaringer med kommunale anskaffelser rundt om i landet.

Iblant støttet de behovet for undersøkelsen, etter egne erfaringer med kommunale anskaffelsesprosesser. En informant uttalte seg om slike anskaffelser på generell basis: «Mindre aktører er ikke inne i det offentlige innkjøpsrommet i det hele tatt. Nytenkende virksomheter får derfor et handicap [...] Innovasjon skjer hos små, ikke store aktører» (Informant 1).

Det var også informanter som stilte seg kritisk til premissene for forprosjektet, både når det gjaldt det eksplisitte målet på å støtte opp om økt bruk av tre, og når det gjaldt

det å kombinere målsetninger om økt bruk av tre, med målsetninger om å støtte opp om lokale verdikjeder. Flere informanter tok til orde for funksjonsbestemte snarere enn materialbestemte krav til anskaffelser. En informant henviste til manglende dokumentasjon av miljøfordelene ved tre, og påpekte både uenighet og manglende bevisførsel fra egen bransje når det gjaldt materialeegenskaper: «Mange jeg snakker med sier vi skal holde oss til miljøfordelene. Men det er dårlig dokumentert, det blir diskusjoner. Det mener ikke jeg, for jeg ser at vi ikke når frem. Bransjen er ikke god nok til å dokumentere sine CO2-fordeler. Så blir det diskusjon med stål og betong» (Informant 9).

Flere informanter ga uttrykk for at spesifisering av materialbruk i anskaffelser kunne diskvalifisere de beste løsningene: «Jeg vil ha 'målet'. Finne beste løsningen og dokumenterer det. Ikke sikkert at tre er det rette» (Informant 10). Samme informant ga uttrykk for at målsetninger om miljømessig bærekraft og mål omkring lokal og regional næringsutvikling ikke burde blandes sammen av kommuner, og at kommuner burde være åpne om premissene for strategisk bruk av anskaffelser: «Hvis de mikser dette og prioriterer lokal næringsvirksomhet foran klima/bærekraft, kan man i noen tilfeller si - hva er viktigst? Baler du sammen begge, kan det bli dårlig. Jeg er i byggenæringen og er opptatt av bærekraft. Det er oppdraget mitt. Jeg vil ikke ha den begrensningen at det 'må være fra Trøndelag'» (Informant 10). Ifølge denne informanten, var det nødvendig for tilbydere å vite kommunens overordnede målsetning for å kunne komme opp med beste mulige løsningsforslag; instruksjoner om materialvalg ville legge begrensninger på tilbyderens evne til å innovere. Andre informanter ga på sin side klart uttrykk for at eksplisitt krav om trematerialer ville være nødvendig, og at entreprenører ikke selv ville ta initiativ til å bygge i tre med mindre det ble satt som tydelig krav fra en kommunal oppdragsgiver: «hvis byggherre går ut med et prosjekt, kommer ikke entreprenøren og foreslår å bygge det i tre» (Informant 9).

En informant anbefalte å ikke forutsette bruk av bestemte materialer, men derimot sette ambisiøse krav for å frembringe gunstige materialkombinasjoner ut fra byggets levetid, og påpekte at tre – særlig kortreist tre – dermed ville fremstå attraktivt i mange sammenhenger. Andre informanter var skeptiske til hvorvidt kommuner har reell motivasjon for å skape endring gjennom bruk av anskaffelsesprosesser: «Kommuner bryr seg ikke om pris. Snakker om det, men det er glemt når møtet er over. De er opptatt av å skaffe seg ryggdekning for å ikke gjøre feil. Utbredt i offentlige kundegrupper. Gir null utvikling. [...] Kommunene vil ikke revolusjonere anbudsprosesser» (Informant 1).

Siden forprosjektet har hatt som utgangspunkt å identifisere tiltak som kunne fremmet bruk av tre og lokale verdikjeder i kommunale anskaffelser, har dette fokuset

blitt opprettholdt også etter at informanter har satt spørsmålstegn ved hvor hensiktsmessig en slik avgrensning er. Å vurdere tre opp mot andre materialer og løsninger ligger utenfor rammene av prosjektet, men se neste kapittel for henvisninger til annen relevant litteratur på det temaet. Kjennskap til uenighetene rundt dette bør inngå i beslutningen når kommunale aktører vurderer å ta i bruk tiltakene som skisseres. Likeledes er det juridiske handlingsrommet innenfor aktuelle anskaffelsesreglementer ikke vurdert i denne rapporten, og tiltak må også tolkes og innføres innenfor rammene av anskaffelsesreglementet.

2.3 Rådgivningsgruppen

Ved prosjektstart ble ytterligere representanter invitert inn i rådgivningsgruppen, utover de som deltok i utformingen av opprinnelig projektskisse. Rådgivningsgruppen som har avholdt 5 møter i løpet av prosjektperioden har bestått av følgende medlemmer:

Joakim Dørum	Green Advisers AS
Monika Svanberg	Viken fylkeskommune
Olivia Thim	Växjö kommun
Tore Myrvold	Trondheim kommune
Ana Castanheira	Trondheim kommune
Olga Wikdahl	Trondheim kommune
Knut Magnar Sandland	NIBIO og WoodWorks!

3. Kunnskapsbakgrunn

Skrivebordstudien er gjennomført i perioden desember 2021-februar 2022 og har tatt utgangspunkt i litteratur som var identifisert før prosjektstart, samt supplerende litteratur identifisert i samråd med rådgivningsgruppe og av intervjuinformanter underveis i intervjuarbeidet.

Målet med skrivebordstudien har vært å kartlegge status og bakgrunn for Trondheim kommunes engasjement rundt rapportens tema, samt relevante føringer, initiativer og satsninger som fremkommer nasjonalt, i andre kommuner, og i forskningslitteraturen. Funnene har i sin tur gitt retning til intervjuundersøkelsen og avdekket relevante spørsmål og momenter som er drøftet videre med informanter og i rådgivningsgruppen.

3.1 Trondheim kommunes ambisjoner rundt tre og anskaffelser

Trondheim kommune arbeider aktivt med bærekraft i bred forstand, blant annet i kraft av sin status som FN-utpekt foregangskommune innen bærekraftig utvikling og vertskap for Bærekraftssenteret siden 2020. I april 2022 ble det kunngjort at Trondheim, sammen med Oslo og Stavanger, skal inngå blant EUs 100 klimanøytrale byer som innen 2030 skal bli klimanøytrale gjennom innovativt samarbeid med forskingsaktører, lokalt næringsliv, frivillig sektor og innbyggere. Kommunedelplan for energi og klima 2017-2030 oppgir som visjon at «Trondheim kommune skal være en internasjonal foregangskommune for utvikling av gode klima- og miljøløsninger» (Trondheim kommune 2017: 2).

I kommunens Miljøstrategi for bygg 2018-2022 (Trondheim kommune 2018) oppgis det at kommunens bygge- og anleggsvirksomhet i 2014 utgjorde om lag 60% av kommunens totale klimafotavtrykk, og at byggsektoren, derunder også anskaffelser, derfor utgjør et viktig fokus for miljø- og bærekraftarbeidet i Trondheim kommune. Norsk Standard NS-EN ISO 14001 defineres som rammeverk for miljøarbeidet, mens miljøklassifiseringsverktøyet BREEAM-NORs nivå «Very Good» settes som minimumsstandard for større nybygg og totalrehabiliteringer. Satsningsområder som ellers fremheves i strategien er blant annet øking av miljøkompetansen hos kommunalt ansatte, forsknings- og utviklingssamarbeid med virksomheter og fagmiljøer, helsefremmende og universelt utformede lokaler og utearealer, etablering av fossilfrie byggeplasser, tilrettelegging for gjenbruk og ombruk av byggematerialer og møbler, samt å øke levetiden på bygg og bygningskomponenter, også i kombinasjon med ivaretagelse av lokal- og kulturhistorisk viktige bygninger – hvor ombygging og tilpasning av eksisterende bygninger også vurderes som alternativ til rivning i eiendomsutviklingen. Strategien fremhever byggematerialer som særlig

satsningsområde og setter krav om at miljødeklarasjoner (EPD) for de viktigste bygningsmaterialene skal inngå i byggenes klimaregnskap. Anskaffelsesreglene for offentlige innkjøp skal «gjennom aktiv bruk» av Trondheim kommune bidra til økt bærekraft, og prosjektet Trebyen Trondheim understøtter kommunens satsning på tre og på en dreining av fokus fra forbildebygg til allmenn praksis (Trondheim kommune 2018: 10).

Flere prosjekt- og nettverkssatsninger har understøttet Trondheim kommunes satsning på trematerialer (se bl.a. Trondheim kommune 2020). Prosjektet Trebyen Trondheim bygger videre på arbeid fra det 4-årige prosjektet «Den moderne treby» som startet i 2006, og har dessuten omfattet samarbeid med både NTNU Wood og SINTEF, samt arrangering av Forum Wood building Nordic-konferansen i samarbeid med Helsinki og Växjö, og deltagelse i Nordic Wooden Cities-nettverket (fra 2019 delvis videreført i stiftelsen «*Moderne – historiske – norske trebyer*» sammen med andre norske partnere). Trebyen har også deltatt i den lokale næringsklyngen Wood Works Cluster. I de senere år har arbeidet blitt styrket gjennom kommunale vedtak som legger føringer for materialbruk, som at Trondheim kommune «har som mål å ligge i front med innovativ bruk av tre», og at «bygg i kommunens regi alltid skal vurderes utført i bærekraftige materialer som massivtre eller reisverk av trematerialer, og dette skal fremgå av anbudsgrunnlaget» (Trondheim kommune 2020: 6).

I Kommunedirektørens forslag til handlings- og økonomiplan 2022-2025 (Trondheim kommune 2021) fremkommer flere dagsaktuelle initiativer for å nå kommunens bærekraftarbeid, og prioriteringer som har særlige konsekvenser for bygg og anlegg, kommunale anskaffelser, og bruk av tre. Blant annet gis det uttrykk for at rammebetingelser oppleves særlig utfordrende, og at Plan og bygningsloven legger begrensninger på kommunens handlingsrom når det gjelder formulering av klimakrav som planmyndighet (Trondheim kommune 2021: 55). Utslippsfrie bygge- og anleggsplasser i kommunens egne investeringsprosjekter, samt fossil- og utslippsfrie anleggsplasser i Miljøpakkens prosjekter er blant de viktigste klimagassutslippsreducerende tiltak i økonomiplanperioden, mens målsetningen om at klimafotavtrykket i investeringsprosjekter skal være 30% lavere enn referanseprosjekter og utvikling av pilotprosjekter innen bl.a. nullutslippshus, plusshus, og gjenbrukshus samt videre arbeid i Trebyen Trondheim er definert som å bidra til andre energi og klimamål (Trondheim kommune 2021: 68). Bruk av «innkjøpsmakten for å fremme innovasjon» fremholdes som sentralt virkemiddel, samtidig som det gis uttrykk for bevissthet rundt viktigheten av å unngå «grønnvasking» og av å formulere krav og føringer som gir meningsfulle miljø- og bærekraftsmessige utslag (Trondheim kommune 2021: 373-374).

Trondheim kommunerevisjon utførte i 2018-2019 en undersøkelse av hvorvidt «kommunens anskaffelsespraksis er innrettet for å bidra til å redusere skadelig miljøpåvirkning, og fremme klimavennlige løsninger der dette er relevant» (Trondheim kommune 2019b: 3). Kommunerevisjonen konkluderte med at «kommunens anskaffelsespraksis har ikke vært innrettet slik at kommunen har klart å fremme klimavennlige løsninger på en tilstrekkelig god nok måte»; blant annet påpekte de manglende og uspesifikke klimakrav, manglende dokumentasjon omkring produkters miljøegenskaper og livssyklus, for få fossilfrie anleggsplasser, samt at mange innkjøpere rapporterer om manglende kompetanse omkring bruk av miljøkrav i anskaffelsesprosesser (Trondheim kommune 2019b: 5). Trondheim eiendoms erfaring med bruk av tett markedsdialog i tilknytning til miljøkrav, samt bruk av miljøkrav i større byggeprosjekter ble fremhevet som positive initiativer, mens det ble påpekt at Trondheim eiendom har stilt færre miljøkrav knyttet til mindre vedlikeholdsprosjekter (Trondheim kommune 2019b: 4). Kommunerevisjonen oppfordret til økt bruk av miljørådgiveren i innkjøpstjenesten for å heve det miljøfaglige kompetansenivået blant ansatte involvert i anskaffelser.

3.2 Innovative offentlige anskaffelser, kommunalt handlingsrom, og trematerialers egenskaper

Som det allerede kommer frem i flere av Trondheim kommunes egne strategiske vedtak og planer over, er anskaffelsesprosesser et område hvor offentlig sektor kan påvirke samfunnsutviklingen i en mer bærekraftig retning – ikke minst innenfor bygg og anlegg. På nasjonalt plan kommer dette synet til uttrykk blant annet i stortingsmeldingen Smartere innkjøp – effektive og profesjonelle offentlige anskaffelser (Nærings- og fiskeridepartementet 2019), utarbeidet i kjølvannet av det nye anskaffelsesregelverket som trådte i kraft i 2017. Meldingen gjør på den ene siden oppmerksom på konkurransefremming som en av de viktigste målsetningene med offentlige anskaffelser (og understreker dertil viktigheten av å unngå valg som kan virke konkurransebegrensende, for eksempel gjennom for strenge krav, kompleksitet, og størrelse på anbud som på ulike måter kan skape barrierer for deltagelse). På den andre siden vektlegger meldingen mulighetene offentlige anskaffelser åpner som virkemiddel for å stimulere til innovasjon og grunnleggende samfunnshensyn som klima og miljø, sosialt ansvar og andre samfunnshensyn.

Meldingen viser at i de største kommunene er det lavere andel av omsetningen i kommunale anskaffelser som går til små og mellomstore bedrifter, og en høyere andel av omsetningen som går til lokale tilbydere, sammenlignet med de minste kommunene (Nærings- og fiskeridepartementet 2019: 31).

Meldingen gir en rekke råd og veiledninger for gode offentlige anskaffelser; blant annet understrekes viktigheten av tverrfaglige behovsvurderinger, markedsdialog for å avdekke hva som kan begrense og åpne for gode løsningsalternativer fra leverandørene, og nødvendigheten av å beregne livssyklus kostnader i vurderinger, og åpne spesifikasjoner som ytelses og funksjonskrav, prosedyrevalg som ivaretar balansen mellom konkurransefremming og begrenser transaksjonskostnadene, og aktiv oppfølging av kontraktsforpliktelser (Nærings- og fiskeridepartementet 2019: 37). Disse og andre tiltak beskrives i detalj i meldingen, og kan være nyttig for kommuner som vil revidere egen praksis og rutiner. Anskaffelser som miljøpolitisk virkemiddel vies et eget kapittel som fremhever de positive klimaeffektene av å benytte trematerialer som erstatning for stål og betong og for å lagre karbon; meldingen understreker også at det forventes økt etterspørsel etter fornybart trevirke i årene som kommer (Nærings- og fiskeridepartementet 2019: 82-83).

Flere kommuner har utviklet handlingsplaner og strategier som knytter anskaffelsesprosedyrer mot bærekraftsmål. Lillestrøm kommune knytter sin innkjøpsstrategi direkte til Norges forpliktelser etter Paris-avtalen, og legger opp til å både «stille konkrete krav til, og å premiere leverandører for å redusere miljøbelastningen både i egen drift og i forbindelse med oppfyllelse av kommunens konkurranser» (Lillestrøm kommune 2020: 3). De identifiserer kontraktsstyring, tidlig planlegging og behovskartlegging, forankring i politisk og administrativ ledelse, og å anerkjenne prioriteringer og kostnadssiden av å stille krav til klima og miljø samt styrking av kompetanse i egen organisasjon som kritiske suksessfaktorer (Lillestrøm kommune 2020: 9-10).

Elverum kommune har i sin håndbok for prosjekteierstyring pekt på mange av disse samme faktorene som utslagsgivende for hva som har fungert bra i de prosjektene som har holdt høyest kvalitet sett i lys av lave kostnader, høy produktivitet og gode miljøprestasjoner. Også her fremheves viktigheten av dialog med markedet før anbudsinnbydelse og i forbindelse med målforståelse, men i tillegg vises det til positive erfaringer med bruk av incitamentsavtaler, konkurranseutsatt fast påslagsprosent og bonusordninger som stimulerer til kontinuerlig kost-nyttevurderinger innenfor avtalt omforent målpris (Elverum kommune 2021a: 8)

Kristiansand kommune har i sin klima og miljøstrategi for bygg og anlegg også pekt på viktigheten av incentivmodeller som oppnår klima- og miljøgevinster, og lagt opp til å velge gjennomføringsmodeller hvor bransjens ekspertise utnyttes for å velge beste byggemåte og materialbruk. For trevirke kreves det dokumentasjon på bærekraftig skogsdrift etter PEFC eller FSC-standardene, og for øvrig krav om at Grønn materialguide skal brukes for veiledning omkring materialvalg i tidligfase av prosjektet (Kristiansand kommune 2021: 8).

I forskningslitteraturen finnes det allerede flere forskningsstudier av ulike tiltak rettet både mot innovative offentlige anskaffelser som sådan, og bruk av tre mer spesifikt, på kommunalt nivå i Skandinavia.

I en studie av åtte danske kommuners forsøk med sirkularitet i anskaffelser, finner Kristensen og kollegaer (2020) at det er flere utfordringer med å ta strategiske ambisjoner ned til et forvaltningsmessig håndterbart nivå uten tydelige veiledere og kompetansehevende tiltak, og at det på saksbehandlernivå gjorde stort utslag hva slags kompetanse og kapasitet som fantes i enkelte medarbeidergrupper. Avstanden mellom ledelses-definerte ambisjoner og strategier og realitetene i enkeltsaker, ble altså stor. I tillegg fant de at kompetansen hos anskaffelsesmedarbeidere i hovedsak rettet seg mot juridiske og administrative aspekter, mens relevante tekniske og miljømessig ekspertise befant seg i andre kommunale avdelinger (Kristensen et al. 2020: 11). For kommunale anskaffelsesavdelinger anbefalte forfatterne på dette grunnlaget målrettede kompetansehevende tiltak og især stønad til «piloter» for eksperimentering, utprøving og erfaringsdannelse rundt hva gitte anskaffelsesprosesser kunne innebære og læring på tvers av saksfelter innad i kommunen (Kristensen et al. 2020: 12).

Lindblad (2019) har studert forholdet mellom kommunal arealpolitikk (arealplanlegging og områderegulering) og boligoppføring i tre i Sverige. Han avdekket blant annet at både kommunene og byggenæringen var enige om at en preferanse for bruk av tre burde komme eksplisitt til uttrykk i kravspesifikasjoner, og at tydelige signaler og forventninger fra kommunen gir nødvendig retning til valgene som gjøres av utbyggere. Han fant dessuten at manglende kunnskap og erfaring i kommunen på tre, samt manglende vilje og/eller evne til å koble arealpolitikk til definerte målsetninger for anbudsutforming i kommunen, var særlig viktige barrierer for økt bruk av tre i kommunalt finansierte byggeprosjekter (Lindblad 2019: 27).

En studie av materialvalg og trevirke i skolebygning-anskaffelser i finske kommuner (Blasco et al. 2021) avdekket en rekke faktorer som var utslagsgivende for at trematerialer ble besluttet brukt i fem ulike byggeprosjekter, samt faktorer som tilrettela for og utgjorde mulige hindre for det valget. Halve den finske befolkningen bor i kommuner som har mål om karbonnøytralitet innen 2030, og bruk av trematerialer er anbefalt fra nasjonalt hold som virkemiddel for å nå dette målet, ikke minst ved at bygningstekniske forskrifter og reguleringer har blitt endret for å åpne for bærekonstruksjoner i tre i bygg opptil 8 etasjer. I de fem skoleprosjektene, var kommunens læring av og med andre kommuners positive og negative erfaringer, samt ønske om å posisjonere egen kommune i relasjon til signalbygg og initiativer i andre kommuner og læring innad i kommunen omkring bruk av tre i andre kommunale byggeprosjekter, sterkt medvirkende til at beslutninger om bruk av trematerialer ble

tatt. Samtidig var manglende erfaring med og kunnskap om tre, en faktor som talte imot villighet til å bruke tre, både fra kommunalt hold og hos byggenæringen (Blasco et al. 2021).

Blasco og kollegaer er også inne på trematerialers egenskaper og hvordan oppfatninger om tre både tilrettelegger for og forhindrer valg i kommunen og hos tilbydere. De skriver blant annet at bruk av tre primært rettferdiggjøres med henvisning til miljømessig bærekraft, pris, og helse/velvære-aspekter, mens oppfatninger som hindrer bruk av tre blant annet handler om at tre medfører ekstra tekniske krav (eksempelvis rundt brannsikkerhet), at tre er gammeldags, og oppfatninger om høye kostnader (Blasco et al. 2021).

Mens tiltak og litteratur nevnt over har rettet seg mot tre, er det ikke gitt at tre som sådan er det mest bærekraftige alternativet i enhver situasjon. Det ligger utenfor rammene for denne rapporten å vurdere tre opp mot andre materialer, men ulike informanters reaksjoner på tre-avgrensninger i dette arbeidet er nevnt her i rapporten, og tekniske vurderinger av trematerialers bærekraftsegenskaper er nøye behandlet i andre kilder. Det vises særlig til NIBIO-rapporten *The environmental impacts of wood compared to other building materials* (Hill og Zimmer 2018), som sammenligner tre og andre materialer i lys av utslipp i byggesektoren og med et perspektiv på livsløpsanalyser som også hensyntar grad av gjenbruks-/gjenvinningspotensiale. Denne rapporten sammenfatter dessuten et bredt vitenskapelig kunnskapsgrunnlag rundt sammenligninger mellom tre og andre materialer som stål og betong.

I de tilfeller hvor økt bruk av tre er ønskelig, finnes det allerede tilgjengelige rapporter og veiledere som tar for seg kommunale anskaffelser som virkemiddel for å støtte opp om økt bruk av tre og lokale verdikjeder.

Bygg21 og Trefokus tilbyr en digital treveileder (trefokus.no 2017) som rådgir ulike målgrupper i spørsmål om bygging av tre. Den omhandler blant annet spørsmål rundt økonomi, brannsikkerhet og bærekraft, og er ment å brukes av både eiendomsutviklere, arkitekter, rådgivere og beslutningstagere (Trenytt.no 2017).

NIBIO, Sweco og NORSUS har på oppdrag fra Viken fylkeskommune utarbeidet en separat treveileder som også retter seg mot ulike målgrupper og inngår i oppdraget «Rådgivning for økt bruk av tre» (Marked for tre 2022). Her henvender en egen seksjon seg mot kommunen som byggherre, hvor viktige materialtekniske fortrinn som for eksempel byggetid, mindre behov for løfteutstyr på byggeplass, redusert behov for

fundamentering og mindre støy under montering fremheves, i tillegg til at kommunen veiledes omkring hvilke stadier av prosessen ulike hensyn bør vektlegges (bygge eller rehabilitering, eller når det kan være aktuelt med påbygg). For situasjonen hvor kommunen ønsker seg nybygg med bærende trekonstruksjoner, gir veilederen råd om behovskartlegging og involvering av ulike aktører i prosessen med utforming av funksjonsbeskrivelser, og legger særlig vekt på viktigheten av bestillerkompetanse i utformingen av kommunale anbud. Med henvisning til eksisterende forskning, viser Treveilederen at det særlig er økt kompetanse rundt mulighetene som ligger i anskaffelsesregelverket som etterlyses for å kunne utnytte anskaffelser som instrument for politiske målsetninger (Marked for tre 2022: Seksjon 3.7).

NIBIO-rapporten *Lavutslippsmaterialer i bygg: Barrierer og muligheter* (Selvig et al. 2020), besvarte Klima- og miljødepartementets utredningsbehov omkring lavutslippsmaterialer, barrierer, tiltak og virkemidler, som bidrag inn mot regjeringens klimastrategi for 2030 og tilhørende ambisjon om økt tre i bygg. Spørsmål som belyses er bl.a. gjennomgang av materialer med lave klimagassutslipp, tilhørende dokumentasjonspraksis, og barrierer som hindrer bruk av slike materialer i offentlige og private byggeprosjekter. Rapporten bygger blant annet på intervjuer med bransjeaktører og gjennomgang av tiltaks og virkemiddelalternativer som kan reduserer barrierer. Blant rapportens viktigste funn i denne sammenhengen, er en rekke vurderinger fra næringsaktører omkring potensialet som ligger i anskaffelser (Selvig et al. 2020: 50-51):

- Informantene støtter økt bruk av anskaffelser som instrument for å oppfylle politiske ambisjoner rundt klimagassreduksjoner
- Det er behov for økt bestillerkompetanse og trygghet omkring anskaffelsesregelverket og hensiktsmessig kravformulering
- Det offentlige har et særlig ansvar for å lede an i utviklingen

Rapporten inneholder også konkrete tiltaksforslag knyttet til anskaffelser, herunder (Selvig et al. 2020: 50-51):

- Etabler system for å sanksjonere hvis krav til klimagassregnskap i bestillingen ikke følges, etter modell fra rutiner for oppfølging og kontroll av prosjektøkonomi.
- Prøv ut ulike anskaffelsesformer og eksperimenter med svært konkrete krav.

Rapporten gjengir også ytterligere intervjudata som gir innspill til offentlige anskaffelser, samt vurdering av ulike entreprisformer (utførelsesentreprise, totalentreprise og samspillsentrepriser i ulike former) og deres respektive fordeler og ulemper i forhold til å stimulere til bruk av lavutslippsmaterialer.

3.3 “Gode eksempler” identifisert underveis

Både litteraturstudien og intervjuene frembragte eksempler på tidligere bygg og anskaffelsesprosesser som av ulike grunner kan ses på som gode eksempler til etterfølgelse:

Torvbråten barneskole i Røyken, er bygget i massivtre med Veidekke som entreprenør, og er Nordens andre svanemerkede skole. Kommunen krevde blant annet oppføring med CO2 fri byggeplass, installering av energibrønner, passivhus-standard og klimagassregnskap for prosjektet (Byggmesteren.no 2019), og lyktes i å få lokale selskaper inn gjennom å dele prosessen opp i mindre biter (Informant 2). For bilder og annen info, se hjemmesidene til Asker kommune (Asker kommune 2022).

Ydalir barneskole i Elverum inngår i en ny bydel med nullutslippsmål og har blitt til gjennom en samspillsentreprise med Betonmast Innlandet (Elverum kommune 2021b). Skolen inngår i et forskningsprosjekt om helseeffekter ved bruk av tre (Tenktre.no 2022). Mer informasjon om prosjektet finnes på hjemmesidene til Elverum kommune (Elverum kommune 2021b).

Rakkestad kulturskole ble i kommunestyret vedtatt å skulle bygges i massivtre (Rakkestad kommune 2019). Eksponerte trematerialer bidrar blant annet til å møte musikkskolens akustiske behov. Kommunen har i flere år fremmet tre i kommunale anskaffelser begrunnet både med hensyn til miljø og av helsemessige årsaker, som beskrevet i prosjekttomtale på Bygg.no (Bygg.no 2022).

3.4 Skrivebordstudiens betydning for tiltaksforslagene

Litteraturstudien har gitt nødvendig bakgrunn og retning for intervjuene som er gjennomført i undersøkelsen, og har avdekket flere punkter som ga gjenklang hos informanter. Eksempler på dette er blant annet synet på behovet for kompetanseheving hos kommunens egne ansatte omkring hva som er mulig, miljømessig ønskelig og i tråd med gjeldende lover og regler for offentlige anskaffelser. Også trematerialers egenart og egenskaper, og nødvendigheten av å se materialvalg i større sammenhenger for å forstå hva som er miljømessig ønskelig i ulike prosjektsammenhenger, har vært et tema som opptok mange informanter og som er nærmere belyst i materialet over.

Flere av tiltakene som presenteres i neste kapittel understøttes av kildene som er sitert over. Blant annet er viktigheten av dialog og samhandling mellom kommunen og næringsaktører også *utenom* individuelle anbudsprosesser noe som fremheves i kommunerevisjonens rapport (Trondheim kommune 2019), og som utgjør en egen kategori av forslag i neste kapittel, om relasjonsbygging.

Denne rapporten gir ingen vurdering av hvilke sammenhenger tre fremstår som gunstig fremfor andre materialer, men har som mål å kartlegge hvilke tiltak som kan fremme bruk av tre og lokale verdikjeder i kommunale anbudsprosesser, i de situasjoner hvor dette er ønskelig.

4. Tiltak

I det følgende redegjøres det for konkrete råd og forslag som har kommet frem i prosessen. Det legges særlig vekt på gjengi tiltaksforslag som er kommet til uttrykk i intervjuene, men enkelte tiltak fra litteraturen trekkes også frem. Rådene er rettet inn mot ulike nivåer: politisk og strategisk forankring, anbudsgjennomføring, og relasjonsbygging. Et utvalg råd og forslag i hver kategori presenteres først i kortform, mens siste del av kapittelet trekker frem forslagene som særlig anbefales overfor Trondheim kommune og andre kommuner som ønsker å bruke anskaffelsesprosesser for å fremme tre og lokale verdikjeder.

4.1 Politisk og strategisk forankring rundt tre og lokale verdikjeder

1: Øk forankringen hos kommunal ledelse: Forankring både politisk og hos administrativ ledelse i kommunen ble i flere intervjuer fremhevet som avgjørende for at anbudprosesser skulle kunne brukes for å fremme materialvalg og lokale verdikjeder rundt tre. Et klart signal fra kommunen som byggherre om at det er et strategisk mål at det skal bygges i tre, ble sagt å være helt nødvendig for å påvirke valgene til entreprenører, konsulenter, arkitekter, og leverandører (Informanter 4, 6, 9).

2: Innlem ambisjoner for anskaffelser i kommunens planarbeid: Både kommunens nærings-, areal- og klimaplan bør legge føringer for hvilke krav og rammebetingelser som skal vektlegges i kommunale anbudprosesser. Bevisst inkludering av lokalt næringsliv og både små og større bedrifter i planleggingsprosessene, og signalisering av prioriteringer i planene, vil kunne legge forholdene til rette for gode materialvalg i anskaffelser (Informant 2).

3: Nye prinsippvedtak rundt tre og lokale verdikjeder: Politiske vedtak som klart signaliserer at materialpreferanser skal ligge til grunn for kommunens arbeid med miljø og bærekraft, sender tydelige signaler både til entreprenører og til kommunens administrasjon om hvordan anbudprosesser skal utformes og hvilke kriterier som skal vektlegges. Politiske vedtak kan blant annet legge føringer om at næringsutvikling skal skje lokalt, at det skal bygges i tre, og at det skal arbeides mot sosiale bærekraftsmål for eksempel via bruk av lærlingebedrifter. Prinsippvedtak vil også kunne gi administrasjonen ryggdekning og økt insentiv til å utnytte handlingsrommet som ligger i anbudprosessene (Informanter 2, 9).

4: Utform dedikert ordføreropplæring: Folkevalgtopplæring og ordføreropplæring omkring mulighetene som ligger i tre og omkring handlingsrommet som finnes i

anbudsprosessene for å tilrettelegge for lokal og regional næringsutvikling og for bidragene bygg og anlegg kan komme med til kommunens arbeid med bærekraft (Informant 2).

5: Innfør rutiner for systematisk læring fra gode eksempler og tidligere prosesser: Bevisst og aktiv læring av egne prosesser og eksempelbygg ble fremholdt i flere samtaler som viktige virkemidler for kommunen, både for læring innad i egen organisasjon og for bruk i kommunikasjon utad med næringsaktører og andre samarbeidspartnere. Ved å systematisk evaluere hva som fungerer godt og mindre godt i enkelte innkjøpsprosesser, gjerne i fellesskap med næringsaktører som deltok eller var avskåret fra å delta i prosessene, vil man lettere påvise forbedringspunkter eller frembringe gode eksempler på prosesser som har fungert spesielt godt og hvorfor. Også viktigheten av at kommunen viser til konkrete bygg som eksempler på gode løsninger overfor tilbydere, ble understreket (Informanter 13, 27).

4.2 Tre og lokale verdikjeder i kommunens anbudsgjennomføring

6: Sett krav til materialbruk: Om kommunen ønsker at det skal bygges i tre, må dette uttrykkes klart og tydelig overfor tilbydere. Flere informanter pekte på at tilbydere ikke selv vil ta initiativ til å bygge i tre, med mindre byggherre klart gir uttrykk for forventningen. Som en informant uttrykte det, er det å stille krav om bruk av tre kommunens enkleste verktøy – da må bransjen svare opp (Informanter 9, 10, 27). Andre informanter mente imidlertid at eksplisitte krav om bruk av tre ikke var veien å gå, og at krav om målbare funksjoner som ikke ekskluderer andre materialer fra vurderingen heller var å foretrekke, slik at funksjonsmålet som ligger til grunn for kravspesifiseringen gjøres tydelig for tilbydere som i sin tur kan være innovative for å oppnå ønskede miljømessige resultater uten begrensninger rundt materialvalg.

7: Still mer ambisiøse krav som utfordrer næringen: Formulering av krav i anbudsbeskrivelser var det området hvor flest informanter ga innspill til forbedringer. En av informantene ga uttrykk for at Trondheim kommune hadde særlig forbedringspotensial på dette området, og at kravene kan strammes til på områder som hvordan det skal bygges, avfallshåndtering, kjemibruk, og bærekraftkrav generelt. Bruk av krav til referansebygg kan benyttes for å avgrense tilbydere. Flere informanter uttalte at krav til utslipp vil inkludere transport og dermed favorisere lokale tilbydere. Miljødeklarasjon eller EPD-ordningen var også nevnt av flere. EPD-ordningen kan virke ekskluderende for små aktører som mangler ressurser til å opprette, verifisere, dokumentere og oppdatere innhold. Dessuten kjenner ikke mindre aktører nødvendigvis til opplæringsstøtte fra EPD Norge (Informanter 2, 6, 7, 12, 13).

8: Del opp prosessene i mindre biter: For å fremme mer deltagelse av mindre næringsaktører i anbudsprosessene, foreslo flere informanter at kommunen i større grad må splitte opp oppdragene. Dette ble ansett som et tiltak som vil kunne bidra til å få interesse fra flere leverandører og gjøre det mer attraktivt for små, lokale aktører å utforme anbud. Samtidig ble det anerkjent at en slik endring vil kunne gi både økt risiko, være ressurskrevende og skape mer omfattende kontraktarbeid, og at administrasjonen neppe selv ville initiere den uten tydelig instruksjon fra politisk hold (Informanter 2, 8).

9: Unngå å ekskludere mindre aktører gjennom utformingen av anbud: Bruken av krav om soliditet hos tilbydere ble nevnt som mulig ekskluderende for mindre aktører, og som særlig negativt for treindustri hvor aktørene gjerne er mindre enn blant andre materialleverandører. I tillegg ble det påpekt at rådgiverforespørsler som stiller krav om brede og spesialiserte faggrupperinger, kunne være begrensende og filtrere vekk dyktige firmaer (Informant 1, 2), og at områderegulering rundt maksimal gesimshøyde og andre forhold ville kunne diskvalifisere elementtilbydere som jobber med tre. Relatert til dette er også risikoen for ekskludering av mindre aktører underveis i innvilgede prosjekter, eksempelvis ved at arkitekter som fremmer trebaserte løsninger tidlig i et prosjekt, ikke lenger deltar i prosjektbeslutninger underveis slik at endringer gjøres uten at ideer for å opprettholde løsninger basert på tre blir tilstrekkelig utforsket (Informanter 27, 12); dette henger sammen med neste tiltak.

10: Styrk prosjekt- og kontraktoppfølging underveis for å opprettholde fokus på valg som fremmer tre og lokale verdikjeder: En arkitekt hadde erfaring med å delta i utformingen av anbud til kommunale oppdragsgivere i totalentrepriser for deretter å oppleve at endringer ble gjort uten deres deltagelse (for eksempel ved en produsent kom inn i prosessen og gjorde anbefalinger som medførte materialendringer). Denne informanten etterlyste mer aktiv oppfølging fra kommunen underveis i prosjektutførelse, for eksempel via et designert rådgivningsapparat, blant annet for å sikre at tidlige valg om bærekraftige materialer ikke ble omgjort senere. En annen informant understreket viktigheten av at kommunen ikke setter ut oppfølgingen av pågående prosjekter til eksterne konsulenter, men selv er aktivt deltagende underveis i vurderingen av problemstillinger som oppstår (Informanter 1, 27).

11: Bruk samspillmodell i større grad enn i dag: Bruken av entreprisformer opptok informantene i stor grad, og særlig fordelene av samspillmodeller ble fremhevet av flere. En informant meldte om at det generelt var brukt samspillmodell i de prosjektene personen mente hadde flyttet grenser og levert innovative løsninger. En annen rapporterte misnøye med totalentreprisemodellen, fordi mindre deltagere i entrepriser da mistet kontakt med byggherre og innflytelse over veivalg underveis i prosjektet (Informanter 10, 27).

12: Gjør tiltak som hever innkjøpskompetansen og kunnskapen om eget handlingsrom hos kommunens ansatte: Kompetanseheving i kommunen både rundt trematerialers særegenheter og egenskaper, for eksempel når det gjelder sammenligninger mellom massivtre og betong, samt økt kompetanse på kravformulering og hva som kan spesifiseres, ble etterlyst av flere informanter (Informanter 4, 7, 10, 27). Informanter trakk frem en rekke egenskaper ved tre som de understreket at kommunen i større grad bør kjenne til, blant annet rundt brannfare og -trygghet, akustikk, helseeffekter og annet (Informanter 12, 13).

13: Prioriter tiltak som øker levetiden på eksisterende bygg og bygningskomponenter: Vurder ombygging og tilpassing som alternativer til utvikling av eksisterende eiendommer; satsningsområde definert i Miljøstrategi for bygg 2018-2022 (Trondheim kommune 2018).

14: Kontraktfest incentivordninger for valg som fremmer tre og lokale verdikjeder underveis i prosjektgjennomføring: Vurder ordninger som i Elverum og Kristiansand, hvor løpende vurderinger og veivalg i retning av miljøvennlige materialvalg og annet belønnes ekstra (Elverum kommune 2021, Kristiansand kommune 2021).

4.3 Relasjonsbygging knyttet til tre og lokale verdikjeder

15: Lær av og med andre kommuner om hva som fremmer tre og lokale verdikjeder: Usikkerhet i kommunene rundt hva slags handlingsrom de faktisk har, var av flere informanter sett på som begrensende for ambisjonsnivået rundt anbudsprosesser. Deltagelse i møteplasser for læring og erfaringsutveksling mellom kommunene som KS innkjøpsforum, og eventuelt opprettelse av nye fokuserte fora for tilbud rettet mot bærekraft i bygg og anlegg eller bruk av tre, ble begge sett på som mulig nyttige tiltak som kan bidra til å spre gode erfaringer og praksiser og skape trygghet rundt egne valg og tiltak (Informanter 2, 7).

16: Bistå næringen i å se nye sammenhenger og muligheter: Oppdeling av prosjekter i flere prosesser, som flere informanter tok til orde for (se over), vil kunne føre til behov for en tydeligere deltagelse fra kommunen i megling og håndtering av valg og konflikter som kan oppstå underveis og mellom prosjekter med mange deltagere. Her vil det kunne være nyttig med dedikerte styringsgrupper og/eller en person som går mellom prosjektene og deler tverrgående kompetanse eller bidrar til å belyse valgmuligheter (Informant 2).

17: Bidra til økt dialog med (og mellom) lokale næringsaktører: En mangel på relasjoner og nettverk mellom kommune og mindre næringsaktører, samt mellom leddene i verdikjeden, ble påpekt i flere av intervjuene. Mindre leverandører har eksempelvis behov for å gjøre seg kjent hos entreprenørene som allerede har etablerte leverandørnettverk. En informant trakk frem kommunens rolle i å stimulere til kompetanseheving hos lokalt næringsliv, for å senke terskelen for å delta i anbudsprosesser. En annen fremhevet viktigheten av å invitere til bred dialog idet vedtak fattes om bygging av skole eller andre bygg for å signalisere interesse overfor små og lokale leverandører. Kommunen må gjerne ta initiativ til å invitere seg selv til næringsarenaer og ufarliggjøre seg selv (Informanter 2, 9, 10, 13). En informant pekte på at prisingen i totalentrepriser vil vurdere risiko ved bruk av ukjente elementer, og at innskriving av trebaserte løsninger som entreprenøren mangler erfaring med eller kunnskap om, vil kunne resultere i økt risikovurdering og høyere pris, eller at den økte risikovurderingen får som konsekvens at elementet ikke tas i bruk for å senke prisen (Informant 10); dette kan motvirkes gjennom dialog og kunnskapsdeling mellom næringsaktører.

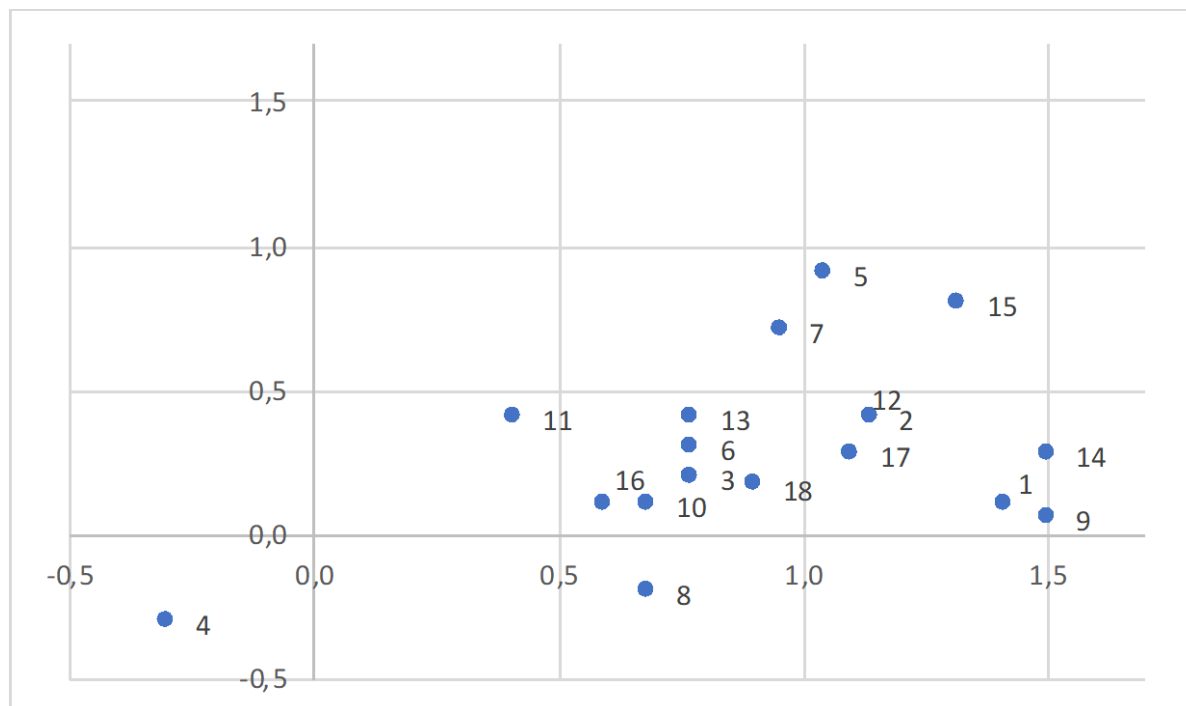
18: Benytt forskningssamarbeid som virkemiddel for å fremme tre og lokale verdikjeder: En informant trakk frem et eksempel fra en annen del av landet hvor kommunen hadde gitt dispensasjon for å teste ut trematerialers påvirkning av inneklima på en skole, og hvor resultater fra forskningsprosjektet som gjennomførte studien vil kunne bidra til flere gode byggløsninger i fremtiden, avhengig av hvilke erfaringer som samles inn. I den grad kommunen har anledning til å delta i lignende samarbeid for å frembringe ny kunnskap om materialeegenskaper, bør det vurderes (Informant 13).

4.4 Anbefalinger

I det følgende gis det anbefalinger som fremheves av rådgivningsgruppen og informantene som særlig relevante, gjennomførbare og/eller virkningsfulle.

Både rådgivningsgruppen og øvrige informanter ble tilsendt et utkast av tiltaksforslagene, og bedt om å gi poeng til disse ut fra grad av forventet nytte og grad av gjennomførbarhet for hvert tiltak, ut fra Trondheim kommunes målsetning om endringer knyttet til kommunale anskaffelser som ville kunne gi økt bruk av tre og deltagelse fra lokale verdikjeder. Det ble benyttet en enkel Likert-skala for hvert kriterium (1-5 poeng for nytte og 1-5 poeng for grad av praktisk gjennomførbarhet der 1 er lavest og 5 er høyest). Det ble i tillegg åpnet for å gi skriftlige kommentarer og tilbakemeldinger på tiltakene, og gitt mulighet for å foreslå ytterligere tiltak.

Følgende figur viser poengspredning og de ulike nummererte tiltakenes fordeling etter at totalt 11 svar var avgitt; selv om tallgrunnlaget er for lite til å i seg selv utgjøre et beslutningsgrunnlag, gir spredningen en indikasjon på hvilke tiltak som fremstår for rådgivningsgruppen og informantene som særlig lovende – der utvalget av tiltak også understøttes av selve intervjuene.

Figur 1: Rangering av tiltaksforslag. Horisontal akse viser nytteverdi mens vertikal akse viser praktisk gjennomførbarhet, som vurdert av informantene.

I sitt møte 13.05. valgte rådgivningsgruppen å fremheve tiltak nummer 1, 2, og 15 som særlig relevante for Trondheim kommune (på grunnlag av rådgivningsgruppens egne poengrangeringer som da forelå, men før øvrige intervjuinformanter hadde tildelt sine poeng). Etter at øvrige informanter hadde avgitt poeng 19.05.2022, valgte prosjektleder å i tillegg peke på tre andre tiltaksforslag, nummer 5, 7 og 12, som generelle råd til øvrige kommuner som ønsker å fremme økt aktivitet på disse områdene.

4.4.1. Særlige anbefalinger til Trondheim kommune:

- **1: Øk forankringen hos kommunal ledelse**

Som flere informanter var inne på i intervjuer, er det nødvendig for tilbydere å kunne forholde seg til tydelige krav, så vel som til tydelige strategiske føringer for å levere gode løsningsforslag. Uten tydelige krav om materialbruk, er det også mindre sannsynlig at tilbydere vil velge å bygge i tre på eget initiativ. Men strategisk forankring både politisk og administrativt, understreket gjennom Trebyen Trondheim-prosjektet og lignende tiltak, vil kunne sende tydelige signaler både til tilbydere og til kommunalt ansatte om retningen som ønskes

for anskaffelser, slik at både kravspesifikasjoner, tilbudsforslag og vurderinger av disse skjer med henblikk på overordnede og langsiktige mål som kommunen slutter seg til. I dag henviser utlysninger til kommunens miljøstrategi, men denne mangler entydige formuleringer i retning av tre. Det er dermed mulig å få på plass en mer eksplisitt forankring hos kommunal ledelse på dette området.

- **2: Innlem ambisjoner for anskaffelser i kommunens planarbeid**

Kommunens planarbeid utgjør en viktig arena for å kontekstualisere og gi retning til anskaffelser og utbyggingsstrategier, både når det er kommunen som er byggherre, og for private utbyggere. I Växjö foreligger en egen träbyggnadsstrategi som gir føringer for andelen nybygg i kommunal regi som skal oppføres i tre (og arealplanlegging for å stimulere til bygging i tre er behandlet i forskningslitteraturen som sitert over), og bruken av arealplanlegging og områdereguleringer for å fremme materialbruk har også vært utprøvd i Kristiansand. Områdereguleringer som for eksempel legger føringer for gesimshøyde, er fremhevet i intervjuer som mulige hindringer for bygging i tre. Planprosesser utgjør en mulighet for involvering av og dialog mellom kommune og næringsaktører, og for å koble strategier for kommunal eiendomsutvikling opp mot andre lokale prosesser. Dialog mellom Byplankontoret og Byggesakskontoret vil i Trondheim kunne være ett skritt i retning av slik integrering.

- **15: Lær av og med andre kommuner om hva som fremmer tre og lokale verdikjeder**

Læring mellom kommuner som har forsøkt ulike tiltak for å fremme tre og bruk av lokale verdikjeder gjennom anskaffelsespraksiser ble trukket frem av flere informanter både som et nyttig tiltak, og som et tiltak som til en viss grad allerede benyttes av Trondheim og andre kommuner. Eksisterende nettverk som KS sitt Læringsnettverk for innovative anskaffelser, Klima Østfold og andre ble nevnt som eksempler på slike. Samtidig ga mange informanter uttrykk for at læringen og dialogen gjerne skjer sporadisk og til dels tilfeldig, at deltagelse fra kommunen på slike arenaer ikke nødvendigvis ble prioritert med mindre det forelå akutte og konkrete behov. I tillegg ble det som kompliserende faktor også tatt opp at deltagelsen i arenaer for læring gjerne ble fragmentert og fordelt på ulike kommunale enheter som ikke nødvendigvis utvekslet erfaringer og innsikt seg imellom på en tilstrekkelig god måte. Ulike kommunale instanser har hovedansvar for henholdsvis generelle klimamål i kommunale anskaffelser og bruken av tre i bygg og anlegg, slik at læring mellom kommuner med fordel kan kombineres med bevisste tiltak for å fremme læring og samspill mellom

Innkjøpstjenesten og Utbyggingsavdelingen i Trondheim kommune på aktuelle temaområder.

4.4.2. Øvrige anbefalinger til andre kommuner som vil fremme tre og lokale verdikjeder gjennom sine anskaffelsesrutiner:

- **5: Innfør rutiner for systematisk læring fra gode eksempler og tidligere prosesser**
Flere informanter ga uttrykk for at kommuner ofte mangler rutiner for kontinuerlig evaluering og læring fra egne anskaffelsesprosesser, eller at læring fokuserte primært på enten negative eller positive erfaringer. Evalueringer av hva som har gått bra og hva som har gått dårlig, gjerne i samråd med involverte næringsaktører, vil kunne ha verdi for videre praksisutvikling. Slike evalueringer kunne sette søkelys på milepæler, veivalg og byggefaser, og bidra til å dokumentere gode eksempler til etterfølgelse.
- **7: Still mer ambisiøse krav som utfordrer næringen**
Miljøkrav som produktdeklarasjoner og sertifikater for byggelementer, krav til byggeplassen, og krav om at tilbydere skal ha lærlingeordninger eller referansebygg, er alle mulige å ta i bruk i kommuners anskaffelsespraksis. Selv uten å eksplisitt sette krav om at det skal bygges i tre, vil ambisiøs kravformulering kunne utfordre næringen i retning av miljømessige forbedringer som både fremmer tre så vel som miljømessige valg innenfor byggenæringen generelt, ved å bidra til økt miljømessig konkurranse og dokumentasjon av fotavtrykk.
- **12: Gjør tiltak som hever innkjøpskompetansen og kunnskapen om eget handlingsrom hos kommunens ansatte**
Dette tiltaket er anbefalt flere ganger i litteraturen som er presentert tidligere i rapporten, og behovet for økt trygghet og kompetanse på området blant kommunale ansatte er rapportert i flere undersøkelser. Også i intervjuene i dette prosjektet, ble det etterspurt økt kunnskap om mulighetsrommet anskaffelsesprosedyrene gir for å utfordre næringen. Kompetanseheving rundt trematerialers egenskaper ble også etterlyst.

Litteraturliste

Asker commune. 2022. Torvbråten barneskole. <https://www.asker.kommune.no/skole-og-utdanning/skoler-og-skoletilhorighet/skoleoversikt/torvbraten-skole/>

Blasco, Deborah Kuperstein, Natalia Saukkonen, Tuomas Korhonen, Teemu Laine, and Riina Muilu-Mäkelä. "Wood material selection in school building procurement—A multi-case analysis in Finnish municipalities." *Journal of Cleaner Production* 327 (2021): 129474.

Bygg.no. 2022. Rakkestad kulturskole. <https://www.bygg.no/rakkestad-kulturskole/1491328!/>

Byggmesteren.no. 2019. Røyken satser videre på treskoler. <https://byggmesteren.as/2019/03/26/royken-satser-videre-pa-treskoler/>

Elverum kommune. 2021a. Prosjekteierstyring håndbok «Bygg for alle, tilpasset den enkelte, med merverdi for samfunnet».

Elverum kommune. 2021b. Ydalir skole og barnehage. <https://www.elverum.kommune.no/ydalir>

Hill, Callum og Katrin Zimmer. 2018. The environmental impacts of wood compared to other building materials. NIBIO rapport Vol. 4, Nr 56.

Kvale, Steinar, and Svend Brinkmann. *Interviews: Learning the craft of qualitative research interviewing*. Sage, 2009.

Kristensen, Heidi Simone, Mette Alberg Mosgaard, and Arne Remmen. "Circular public procurement practices in Danish municipalities." *Journal of Cleaner Production* 281 (2021): 124962.

Kristiansand kommune. 2021. Temaplan Klima- og miljøstrategi Bygg og anlegg.

Lindblad, Fredrik. "Barriers in the public procurement process: Restricting long-term sustainable construction of wooden buildings." *Scandinavian Journal of Public Administration* 23, no. 2 (2019): 13-32.

Lillestrøm kommune. 2020. Strategi for grønne innkjøp 2020-2024.

Marked for tre. 2022. Treveileder. <https://info.ostfoldfk.no/treveileder?hsCtaTracking=5185803d-65a6-46f3-8978-686e4c75bf26%7C54662a0d-a366-44ed-9e57-987934c89f7e>

Nærings- og fiskeridepartementet. 2019. Meld. St. 22 (2018–2019) Smartere innkjøp – effektive og profesjonelle offentlige anskaffelser.

Pailthorpe, Brittany C. "Emergent design." The international encyclopedia of communication research methods (2017): 1-2.

Rakkestad kommune. 2019. Oppdatert; Kommunestyret vedtok å bygge kulturskolen i massivtre. <https://www.rakkestad.kommune.no/oppdatert-kommunestyret-vedtok-aa-bygge-kulturskolen-i-massivtre.6146898-173709.html>

Selvig, Eivind et al. 2020. Lavutslippsmaterialer i bygg: Barrierer og muligheter. NIBIO-rapport Vol. 6 Nr. 20.

Tenktre.no. 2022. Drømmeskolen Ydalir. <https://www.tenktre.no/b/drommeskolen-ydalir>

Trefokus.no. 2017. Treveilederen. <http://www.trefokus.no/treveilederen>

Trenytt.no. 2017. «Lanserer veileder for bygging i tre». <https://www.trenytt.no/trebygg-verktoy-treveilederen/lanserer-veileder-for-bygging-i-tre/394031>

Trondheim kommune. 2017. Kommunedelplan: energi og klima 2017-2030.

Trondheim kommune. 2018. Miljøstrategi for bygg 2018-2022.

Trondheim kommune. 2019. Rapport 1/2019 – F Miljøledelse i Trondheim kommune – miljøkrav i anskaffelsesprosesser.

Trondheim kommune. 2020. Saksdokumenter – sak PS 0249/20. Trebyen Trondheim – bærekraftig arkitektur.

Vedlegg 1: Intervjuguide

Forprosjekt: **Tiltaksmeny for anbudsprosesser i Trondheim og omegn**

Intervjuguide v. 17.11.2021 (Mads Gjefsen)

Kvalitativt semistrukturert intervju – temaer nedenfor er utgangspunkt for samtaler

- Informasjon, samtykke
- Hvilke erfaringer har du med anbudsprosesser, treindustri og materialgjennbruk (i Midt-Norge hvis relevant)?
- Dette prosjektet ser på tiltak som kan fremme lokalbaserte verdikjeder rundt tre gjennom anbudsprosesser i Trondheim kommune. Vi har særlig søkelys på *mindre anbudsstørrelser* (<20MNOK), ut fra en hypotese om at disse har størst potensiale for økt involvering av lokale aktører.
 - o Har du noen umiddelbare erfaringer eller meninger om dette temaet?
 - o Er overordnet vinkling relevant og nyttig, hvorfor/hvorfor ikke?
 - o Er kommunalt nivå og mindre anbudsstørrelser gode avgrensninger, eller er det andre typer tilbydere/anbudsstørrelser som også burde ses på?
- Hva ser du på som de viktigste *utfordringene* når det gjelder å fremme lokalbaserte verdikjeder rundt tre gjennom anbudsprosesser, og hvilke *muligheter* ser du?
- Hvem er de relevante aktørene å henvende seg til, for forbedrede tiltak? Hva kan gjøres av kommunen, næringsnettverk, enkeltsselskaper o.a.?
- Kjenner du eksempler på tiltak Trondheim kommune kunne lært noe av? Fortell om de.
 - o Hvis Trondheim kommune skulle latt seg inspirere av tiltaket, hva vil evt. måtte gjøre annerledes for å ta det i bruk her – hvilke lokale forhold spiller inn?
- Kjenner du til konkrete barrierer på kommunalt nivå i Trondheim eller andre steder, som er begrensende ift. lokalbaserte verdikjeder rundt tre, anbudsprosesser, og gjenbruk?
- Hvordan tenker du at tiltaksforslag bør utformes for å gjøre mest mulig nytte, og hvem bør man henvende seg til?
- Er det andre temaer du synes vi bør komme inn på i denne sammenhengen?
- Er det andre jeg burde snakke med om dette temaet?

Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Vil du delta i forskningsprosjektet

Tiltaksmeny for anbudsprosesser i Trondheim og omegn?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å foreslå tiltak som kan fremme gjenbruk og lokalbaserte verdikjeder rundt tre i Trondheim kommune. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette prosjektet går ut på å presentere en «tiltaksmeny» for å fremme materialgjenbruk og lokalbaserte verdikjeder rundt tre gjennom anbudsprosesser i Trondheim kommune. Prosjektet ser særlig på *mindre anbudsstørrelser* (<20MNOK), som antas å ha størst potensiale for økt involvering av lokale aktører.

Prosjektet gjennomføres mellom desember 2021 og juni 2022, og vil inkludere kunnskapsinnhenting, intervjuer, og deltagelse på ulike næringsarenaer. Prosjektet vil resultere i en rapport og presentasjon for Trondheim kommune, og det vil på grunnlag av prosjektet søkes om finansiering til mer et mer omfattende og separat prosjekt.

Problemstillingene i prosjektet dreier seg om hva som påvirker lokalbaserte leverandørers deltagelse i anbudsprosesser, faktorer som fremmer eller forhindrer bruk av tre, inklusive gjenbruk, i disse, samt hvilket handlings- og forbedringsrom nærings- og offentlige aktører har for å gi økt aktivitet på området.

Prosjektet gjennomføres av Ruralis med finansiering fra Trondheim kommune og Kystskogbruket. Opplysninger som innhentes i prosjektet vil også kunne benyttes i videre forskning.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Ruralis – institutt for rural- og regionalforskning er ansvarlig for prosjektet.

Prosjektet finansieres av Trondheim kommune og Kystskogbruket. Gjennomføringen skjer med løpende rådgivning fra en ekstern rådgivningsgruppe hvor representanter Advisers, Viken fylkeskommune, Växjö kommun, Trondheim kommune, Innovasjon Norge, Norsk Treteknisk Institutt, og Trefokus bidrar med relevant kompetanse.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du har uttalt deg offentlig om prosjektets tema, eller fordi medlemmer av rådgivningsgruppen eller andre informanter har foreslått deg som en person med kjennskap til prosjektets tema. Totalt vil 10-15 personer intervjues i prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltagelse vil innebære å stille opp på et intervju som vil vare i 30-60 minutter og ta utgangspunkt i spørsmål om temaene som er beskrevet over. Særlig vil intervjuet fokusere på forbedrings- og tiltaksforslag du måtte ha, og på hva som må til for å innføre eller dra nytte av disse. Intervjuet vil foregå fysisk eller digitalt, og det vil tas lydopptak og notater underveis.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Hvorvidt du takker ja til å intervjues, vil ikke påvirke ditt forhold til Trondheim kommune.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun Ruralis som behandlingsansvarlig institusjon som vil ha tilgang til opplysningene som samles inn i prosjektet.
- Etter intervjuet er gjennomført vil det transkriberes og lydopptak slettes ved prosjektslutt.
- Opplysningene sikres for adgang fra uvedkommende ved elektronisk lagring hos sikker tredjepart, kryptering, passordbeskyttelse og tofaktorautorisert tilgangsbegrensning. Navnet og kontaktopplysningene dine vil bli erstattet med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data, slik at direkte identifiserende personopplysninger ikke inngår i notat- eller transkripsjonsfiler.

Intervjudeltagere vil ikke navngis eller kunne gjenkjennes i publikasjoner eller presentasjoner fra prosjektet, eller i eventuell fremtidig forskning basert på prosjektet. Eventuelle synspunkter som gjengis i slike sammenhenger, vil oppgi en generell kategori som kilde (f.eks. «kommunalt ansatt» eller «næringsaktør»).

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 22. juni 2022. Opptak og koblingsnøkkel slettes ved prosjektslutt, mens notater uten direkte personidentifiserende opplysninger lagres elektronisk i Ruralis' arkiv.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Ruralis har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Ruralis, ved Mads Dahl Gjefsen (forsker og prosjektleder), mads.d.gjefsen@ruralis.no / 976 88 006
- Ruralis, ved Svein Frisvoll (direktør), svein.frisvoll@ruralis.no / 402 12 862

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Mads Dahl Gjefsen
(Forsker/prosjektansvarlig)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Tiltaksmeny for anbudsprosesser i Trondheim og omegn*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

FORMÅL

RURALIS - Institutt for rural- og regionalforskning skal gjennom fremragende samfunnsvitenskapelig forskning og forskningsbasert utviklingsarbeid gi kunnskap og idéer for allmenheten, privat næringsliv, offentlig virksomhet og FoU-sektoren, og gjennom det bidra til å skape sosiokulturell, økonomisk og økologisk bærekraftig utvikling i og mellom bygd og by.

RURALIS skal være et nasjonalt senter for å utvikle og ta vare på en teoretisk og metodisk grunnleggende forskningskompetanse i flerfaglige bygdestudier, og fungere som et godt synlig knutepunkt for internasjonal ruralsosiologi.

Trondheim (hovedkontor):
Universitetssenteret Dragvoll
N-7491 Trondheim
73 82 01 60

Oslo:
Rådhusgata 20
N-0151 Oslo
913 32 277

post@ruralis.no
ruralis.no